

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. І. МЕЧНІКОВА
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. І. ФРАНКА
ПРИКАРПАТСЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ
ЛЬВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, ПРОЦЕСУ ТА КРИМІНАЛІСТИКИ

МАТЕРІАЛИ ІІ-ї МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Том 2

Кримінальний процес, криміналістика,
розшуково-розслідувальна діяльність та судова експертиза

3 жовтня 2010 року

Одеса
2010

УДК 343(061)+343.99(063)
ББК 67.408я43+67.52я43
А437

*Рекомендовано до друку рішенням
Міжнародного гуманітарного університету.
Протокол № 3 від 1 жовтня 2010 р.*

Упорядники:

*Гурджі Юлія Олександрівна
Прийтудя Анатолій Михайлович*

У науковому збірнику опубліковано матеріали II-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», яка відбулась 8 жовтня 2010 року у місті Одеса.

Видання адресоване спеціалістам в галузі кримінального, кримінально-виконавчого права, кримінології, процесу, криміналістики та судової медицини, а також усім, хто цікавиться зазначеними проблемами.

В научном сборнике опубликовано материалы II-й Международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы уголовного права, процесса и криминалистики», которая состоялась 8 октября 2010 года в Одессе.

Издание адресовано специалистам в отрасли уголовного, уголовно-исполнительного права, криминологии, процесса, криминалистики и судебной медицины, а также всем, кто интересуется указанными проблемами.

ISBN 978-966-438-302-5

(с) Міжнародний гуманітарний університет, 2010
(с) ІІІ «Фенікс», оформлення, 2010

Д.В. АББАКУМОВА

Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ ЗАКОННОСТІ ТА ОБҐРУНТОВАНOSTІ ВИРОКУ СУДУ

Вирок — це основний акт кримінального судочинства. Відповідно до Конституції України тільки суд своїм вирок, постановленим у результаті судового розгляду, при доведеності вини підсудного має право вважати *особу винною у вчиненні злочину і піддати кримінальному покаранню* (ст. 62 Конституції України). У судовому вирок вирішуються і всі інші питання у справі. Саме тому вирок є найважливішим актом правосуддя.

Тільки такий, що відповідає всім вимогам закону, вирок суду здатний забезпечити досягнення завдань правосуддя, захист прав і законних інтересів усіх учасників процесу, від імені держави дати оцінку соціальної небезпеки злочинної діяння, сприяє формуванню правової свідомості в суспільстві, передошлює громадян у стабільності і силі судової влади.

Особливістю вироку суду, яка відрізняє його від інших актів застосування права, полягає в тому, що він виноситься тільки судом у встановленому, статичному процесуальному порядку та містить вирішення основних найбільш важливих питань по кримінальній справі — про наявність або відсутність злочину, винуватість або невинуватість підсудного та про призначення йому покарання, якщо винуватість встановлена судом. Таким чином, постановлений судом як обвинувального, так і виправдувального вироку є гарантією *дотримання прав та законних інтересів підсудного*, оскільки він виноситься на підставі тих доказів, які були розглянуті в судовому засіданні, їх оцінки та внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному розгляді всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом.

У теорії кримінального процесу найбільш поширені визначення вироку зводяться до того, що це рішення суду першої інстанції або апеляційного суду про *визначення винності чи невинності підсудного та про призначення йому покарання або про звільнення від покарання*. Таке визначення відповідає змісту положень у п.12 ст.32 КПК України.

При цьому слід зауважити, що наведене визначення не охоплює всього семантичного змісту, які встановлено у ст. 324 КПК України і які вирішуються в вирок, оскільки відображає найважливішу його сутність.

Ст. 323 КПК України вказує на такі властивості вироку суду, як *законність та обґрунтованість*. В літературі дослідники висували різні погляди стосовно поняття законності вироку. Науковці зазначають, що законним вважається вирок, який виходить з додержанням норм кримінально-процесуального права, що стосуються порядку розгляду кримінальної справи, підстави та форм встановлення вироку, його оформлення та у якому висновки про

— кожний з цих принципів визначає окремі закономірності та найбільш суттєві властивості цього провадження, впливаючи на встановлення таких важливих його складових як процесуальна форма та статус суб'єктів провадження;

— принцип змагальності реалізується через визначення суб'єктного складу провадження шляхом надання учаснику кримінально-процесуальної діяльності статусу сторони провадження, він також відображує істотні закономірності взаємовідносин між основними учасниками (сторонами) цього провадження;

— принцип публічності визначає, який саме суб'єкт кримінального процесу, що виступає стороною при провадженні по справам приватного обвинувачення, повинен забезпечувати реалізацію завдань кримінального судочинства, тобто хто повинен вчиняти активні дії для їх виконання, а також цей принцип визначає, які саме правові можливості для цього надаються суб'єкту провадження;

— належна реалізація обох принципів виступає засобом захисту прав і свобод осіб, які є учасниками кримінального процесу, де принцип змагальності забезпечує захист прав і свобод особи, зокрема при провадженні по справам приватного обвинувачення завдяки визнанню її як суб'єкта, а не об'єкта провадження, а принцип публічності завдяки наділенню особи, наприклад, потерпілого, сукупністю процесуальних прав для відстоювання своїх інтересів;

— відповідна правова регламентація вказаних принципів, насамперед, повинна бути спрямована на регулювання діяльності органів та посадових осіб, які ведуть кримінальний процес, адже саме вони повинні роз'яснювати, забезпечувати реалізацію та сприяти можливості реалізації прав осіб учасників провадження по справам приватного обвинувачення.

Таким чином, є всі підстави для висновку, що вдосконалення змісту та форми кримінально-процесуальної діяльності в справах приватного обвинувачення повинно здійснюватись в напрямку подальшої правової регламентації (деталізації) положень принципів кримінального процесу, яку вони повинні отримати в новому Кримінально-процесуальному кодексі України. Це сприятиме формуванню належним чином регламентованого та впорядкованого провадження в справах приватного обвинувачення. І такий підхід здатний забезпечити відповідний захист прав, свобод та законних інтересів осіб, які приймають участь в цьому провадженні, що є одним з основних завдань кримінального судочинства України.

О.Ю. ПЕТЕЧЕЛ

кандидат юридичних наук

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника

НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ОБВИНУВАЧЕНИХ

Нерідко в слідчій практиці взаємодія слідчого з іншими учасниками ускладнюється через різноманітні причини: сильна емоційна напруга у спілкуванні з обвинуваченим, апатія або негативне ставлення до слідчого тощо. Це може здійснюватися у різних формах, зокрема, у приховуванні обставин злочину, перекручуванні, спотворенні інформації, добросовісній помилці, фантазії тощо. Важливе значення має визначення емоційного стану обвинуваченого. У таких випадках без використання психологічних знань не обійтися.

На нашу думку, використання спеціальних психологічних знань щодо неповнолітніх може здійснюватися за такими напрямками:

- вивчення особи неповнолітнього;
- налагодження психологічного контакту з неповнолітнім;
- здійснення психологічного впливу на неповнолітнього;
- оцінка достовірності показань неповнолітнього;
- визначення тактики проведення окремих слідчих дій.

Однією з необхідних умов реалізації конституційного принципу законності в процесі кримінального судочинства є повне, всебічне та об'єктивне встановлення обставин справи. Чинний КПК України вимагає від слідчого вивчити особу неповнолітнього обвинуваченого. Встановлення індивідуально-психологічних особливостей особи необхідне для встановлення суб'єктивної сторони злочину, форми, виду, ступеня вини особи, що вчинила злочин. Дане дослідження слідчий може проводити самостійно шляхом проведення слідчих дій та застосування власних знань і досвіду у сфері психології або залучати фахівців-психологів. В своїй практичній діяльності кожен слідчий, прокурор опирається на психологічні знання. Але в більшості випадків це психологія, що базується на власному досвіді. При вивченні особистості неповнолітнього необхідно виходити з того, що вплив зовнішніх причин, умов і обставин виявляється не механічно, а через призму психіки дитини.

Оскільки найголовнішим джерелом інформації в кримінальній справі є слова обвинуваченого, його показання є одним з основних джерел доказів у кримінальній справі. Показання обвинуваченого неповнолітнього можуть бути одержані шляхом проведення допиту, який є найпоширенішим способом отримання доказів у кримінальній справі. Але допит, на наш думку, є і найскладнішою слідчою дією. Його проведення вимагає від слідчого, крім високої професійної підготовленості, ще й такої ж психологічної, адже при проведенні допиту відбувається спілкування між людьми.

На думку Л. Л. Каневського, психологічний контакт можна розглядати як такий стан, при якому учасники слідчої дії проявляють інтерес і готовність до спілкування, до обміну інформацією і до сприйняття інформації, яка виходить від кожного з них [1, с.16]. Психологічний контакт — це найбільш сприятлива психологічна «атмосфера» допиту, яка допомагає взаємодії та взаємовідносинам між її учасниками, це певний «настрій» на спілкування [2, с.269]. Р. С. Белкін вважає, що психологічний контакт — це створення такої атмосфери допиту, при якій допитуваний відноситься з повагою до слідчого, розуміє його завдання і обов'язки, виключає будь-які особисті мотиви в його діях, усвідомлює необхідність сприяти своїми показаннями встановленню істини [3, с.200].

Чи не найважливішою проблемою сучасного кримінального судочинства є проблема психологічного впливу, психологічного тиску учасників кримінального процесу один на одного під час проведення слідчих дій та визначення допустимості, правомірності і меж такого впливу.

Ефективне здійснення слідчим психологічного впливу, вибір виду, методів, прийомів, засобів його здійснення неможливе без врахування індивідуальних особливостей неповнолітніх учасників процесу. Слід пам'ятати, що зовнішній вплив буде більш ефективний тоді, коли він співвідноситься з мотиваційною сферою, яка є рушійною силою вчинків людини і на яку цей вплив направлений. Слідчому необхідно пізнати систему мотивів особи та встановити домінуючі з них. Таким чином можна правильно обрати прийом та методи впливу.

На думку Л. Є. Орбан-Лембрик, психологічний вплив — це застосування у міжособистісній взаємодії винятково психологічних засобів з метою впливу на стан думки, почуття, дії іншої людини [4, с. 243].

При провадженні досудового слідства у справах про злочини неповнолітніх, в основному, застосовуються загальні правила проведення слідчих дій. Але є певні психологічні особливості, без використання та врахування яких проведення даних дій може бути неефективним або проблематичним.

Таким чином, ефективність розслідування злочинів, що вчинені неповнолітніми, багато в чому залежить від вчасного і правильного використання психологічних знань, котрі необхідні, зокрема, для вивчення особи неповнолітнього, встановлення психологічного контакту, вибору прийомів і методів психологічного впливу. На нашу думку, для вирішення завдань психологічного змісту при проведенні слідчих дій необхідно залучати фахівців-психологів. А в деяких випадках і законодавчо забезпечити обов'язкову участь психолога зокрема, при допиті та очній ставці, що проводяться за участю неповнолітнього обвинувачених (підозрюваних), що не досягли шістнадцятирічного віку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Каневский Л. Л. Расследование и профилактика преступлений несовершеннолетних / Л. Л. Каневский. — М., 1982. — 112 с.
2. Криміналістика / За ред. В. Ю. Шенітька. — К.: ІнЮре, 2001. — 312 с.

3. Лившиц Е. М. Тактика следственных действий / Е. М. Лившиц, Р. С. Белкин. — М., 1997. — 357 с.

4. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : підручник / Л. Е. Орбан-Лембрик. — К. : Академвидав, 2003. — 448 с.

В.В. ПЕЧЕРСКИЙ

кандидат юридических наук, доцент

*Российский государственный социальный университет
(филиал в г. Минске)*

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ ПРИНЦИПА СОСТЯЗАТЕЛЬНОСТИ СТОРОН В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ

В УПК практически всех постсоветских стран закреплен принцип состязательности сторон. Ч.1 статьи 24 УПК Республики Беларусь устанавливает, что «правосудие осуществляется на основе состязательности и равенства сторон обвинения и защиты». Ст.15 УПК Российской Федерации также определяет, что уголовное судопроизводство осуществляется на основе состязательности сторон. При этом функции обвинения, защиты и разрешения уголовного дела отделены друг от друга и не могут быть возложены на один и тот же орган или одно и то же должностное лицо. Суд не является органом уголовного преследования, не выступает на стороне обвинения или стороне защиты. Он создает необходимые условия для исполнения сторонами их процессуальных обязанностей и осуществления предоставленных им прав.

В то же время содержание законодательных норм, реализующих исследуемый принцип, и практика их применения, не дают возможность в полной мере признавать действующий уголовный процесс состязательным. Мы сталкиваемся с его многочисленными противоречиями, начиная, от передачи прокурором всех материалов предварительного расследования в суд, и заканчивая фактом отсутствия сторон в кассационном производстве.

Основным проблемным аспектом, самым непосредственным образом влияющим на реализацию принципа состязательности, является передача в суд всех материалов предварительного расследования.

В настоящее время суд, вступая в процесс судебного разбирательства, имеет перед собой все материалы дела, представленные стороной обвинения. Суд предварительно знакомится с представленными материалами предварительного расследования, с результатами деятельности только одной стороны процесса — обвинения, создавая у себя тем самым заранее общее и конкретное представление о событии преступления, обвиняемом, потерпевшем, свидетелях, других обстоятельствах и доказательствах. Как в таких